

تحفة الادیب فی نحاة مغنی اللیب (کتاب)

« تحفة الأديب في نحاة مغني اللیب»، تألیف **جلال الدین سیوطی** (متوفی ۹۱۱ ق)، به زبان عربی، موسوعه ارزشمندی از شرح حال علمای نحو، لغت، ادب، بلاغت و تفسیر مذکور در کتاب «**مغنی اللیب عن کتب الأعراب**»، نوشته **ابن هشام انصاری** (متوفی ۷۶۱ ق) است [۱]. این اثر با تحقیق و تصحیح حسن الملیخ و سهی نجه در دو جلد منتشر شده است.

فهرست مندرجات

- ۱ - ساختار کتاب
- ۲ - گزارش محتوای کتاب
- ۳ - وضعیت کتاب
- ۴ - پانویس
- ۵ - منبع

ساختار کتاب

کتاب، مشتمل بر مقدمه تحقیقی محققان، مقدمه مؤلف و متن اثر است. در مقدمه تحقیقی کتاب شرح حال و آثار ابن هشام انصاری و به طور ویژه مباحث و تحقیقات پیرامون «**مغنی اللیب**» و «**تحفة الأديب**» بیان شده است. در متن اثر عناوین اسامی نحوین به ترتیب حروف الفبا، البته نه بر اساس نام، بلکه بر مبنای شهرت فرد مرتب شده است. شماره‌گذاری اسامی از سوی محقق کتاب انجام شده است. شیوه نگارش کتاب بدین‌گونه است که پس از عنوان، ابتدا نام کامل فرد ذکر و سپس مطالب یافت‌شده پیرامون وی با ذکر نام فائل آن ارائه و سپس تألیفات و کارهای قلمی او نیز معرفی شده است.

گزارش محتوای کتاب

از آنجا که کتاب «مغنی اللیب»، از مهم‌ترین میراث نحو عربی است و نحوینی که در آن ذکر شده، از برجسته‌ترین علمای نحو هستند؛ لذا سیوطی سعی کرده که آنها را معرفی نماید و معلومات ارزشمندی از زندگی نحوین، آثار، مجالس، مناظرات و آراء آنها را برای ما روشن نموده است. در بسیاری از معلوماتی که ذکر کرده، با از بین رفتن منابع اصلی دیگر، تنها مصدر موجود می‌باشد. در این اثر، بزرگان نحو عربی از قرن دوم تا هشتم هجری ذکر شده است [۲]. آثار نحوی که سیوطی مورد مطالعه قرار داده، دلالت بر آن دارد که نحوین عصر او به کتب **ابن هشام** مانند «**قواعد الإعراب**» و «**مغنی اللیب**» توجه ویژه داشته اند. وی پنج کتاب در باره «مغنی اللیب» نوشته که اثر مورد بحث از آن جمله است [۳]. سیوطی در این اثر از ۲۲۱ نحوی نام برده است؛ البته در باره تعدادی از نحوین تنها عنوان وجود دارد و معرفی نشده‌اند که از آن جمله است: **صقار**، **سکاک** و **ابن یحیی**. به علاوه **سیوطی** از برخی از نحوین «مغنی اللیب» حتی نام هم نبرده است که از آن جمله است: **ابوالاسود دثلی**، **الزبیدی**، **ابن سعدان** و **ابن هشام خضراوی**. این هشام در چهار جا به اشعار ابوالاسود دثلی استشهد کرده، اما تصریح به نام او نکرده، لذا سیوطی نامی از او نبرده است. محقق کتاب، معتقد است که بقیه این افراد نیز از نحوین معروفند که فراموش شدن حالشان وجهی ندارد [۴].

وضعیت کتاب

فهارس آیات قرآنی، احادیث نبوی، اقوال، اشعار، مصرع‌ها، مصادر نویسندگان، شرح حالها به ترتیب مؤلف و حروف الفبا، مصادر و فهرست تفصیلی مطالب در انتهای جلد دوم کتاب آمده است. در پاورقی‌ها منابع مختلفی برای مراجعه معرفی شده است. محققین اثر، بنای بر معرفی منابع مختلف در باره هر نحوی داشته‌اند و لذا تا حد امکان، منابع مختلفی با ذکر جلد و صفحه ارائه شده است. در مواردی هم که نویسندگان، شرح حال نحوی را ذکر نکرده محققین سعی کرده‌اند که به دیگر منابع ارجاع دهند؛ به عنوان مثال، شرح حال **طاهر بن احمد قزوینی** به کتاب «الوافی» ارجاع داده شده است. [۵]

پانویس

۱. تحفة الادیب فی نحاة مغنی اللیب ، ج ۱، مقدمه، ص ۷
۲. تحفة الادیب فی نحاة مغنی اللیب ، ج ۱، مقدمه، ص ۷
۳. تحفة الادیب فی نحاة مغنی اللیب ، ج ۱، مقدمه، ص ۱۵
۴. تحفة الادیب فی نحاة مغنی اللیب ، ج ۱، مقدمه محقق، ص ۲۸-۲۹.
۵. تحفة الادیب فی نحاة مغنی اللیب ، ج ۲، ص ۵۸۰.

